

ÎN PRAJMA REVOLUȚIEI PAȘOPTISTE (1835-1847): CONSULI ȘI VOIAJORI FRANCEZI DESPRE SITUAȚIA DIN PRINCIPATELE ROMÂNE. ULTIMA JUMĂTATE AL CELUI DE-AL PATRULEA DECENIU AL VEACULUI AL XIX-LEA ÎN VIZIUNEA ALOGENILOR FRANCEZI (I)

Violeta-Anca EPURE*

Around the 1848 Revolution (1835–1847): French Consuls and Travellers on the Situation in the Romanian Principalities; The Last Half of the Fourth Decade of the Nineteenth Century in the View of French Observers (I)

Abstract. *The present study proposes an image of Romanian society around the 1848 Revolution from the point of view of the French observers who resided there or crossed that space. The first part of the study refers to the period 1835–1840. During the period under investigation, French consuls and travellers came into contact with the realities of the Romanian space. They noted the tensions in the political sphere, the corruption that reigned in the judiciary and in the administration, and the abuses and constant interference of Russia in the internal affairs of the Principalities. Despite those difficulties, French observers pointed out the rapprochement with Western civilisation, the transformation of Romanian society and its alignment with the European mainstream.*

Keywords: *Romanian Principalities, France, political situation, Russia, consuls, travellers.*

Cuvinte-cheie: *Principatele Române, Franța, situația politică, Rusia, consuli, călători.*

Abundența relatărilor de călătorie și a mărturiilor privind Țările Române de la finalul secolului al XVIII-lea și din prima jumătate a celui de-al XIX-lea, perioadă în care s-au succedat, din perspectivă politică, regimul fanariot, revoluția de la 1821, domniile pământene, epoca regulamentară, și în care apar germeii relațiilor capitaliste, reprezintă consecința reactivării pe plan internațional a „problemei orientale” și a intensificării luptei de emancipare și eliberare națională a popoarelor din Balcani. În general, scrierile călătorilor francezi prezintă o suficientă doză de detașare și obiectivitate, putând fi asimilate ca izvoare de epocă. Datorită poziției sociale, a intereselor personale, a profesiei, dar mai cu seamă a mediului de viață și de cultură din care proveneau, călătorii străini au proiectat, conștient sau nu, o lumină proprie asupra realităților pe care le-au prezentat. Descrierile lor de călătorie sunt uneori concepute în grabă, cu informații disparate, notate în fugă, conținând impresii superficiale sau comune; alteori, avem de-a face cu observatori fini, perspicace, care încearcă să cuprindă cât mai multe domenii de activitate și să includă elemente statistice. Călătorii francezi au surprins în scrierile lor elementele procesului de modernizare a societății românești în limbă, moravuri, vestimentație, au prezentat date demografice, au analizat structurile sociale, au prezentat evoluția și gradul de dezvoltare a

---

* Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România; e-mail: violetaanca@atlas.usv.ro.

învățământului, a științei, culturii și artelor, au înregistrat dezvoltarea edilitară și urbanistică a orașelor din acele regiuni. Călătorii străini care au traversat Principatele Române sau au rezidat acolo pentru o anumită perioadă de timp au remarcat poziția importantă a acestora în cadrul politicii generale europene, dar și aspecte legate de organizarea politică.

La începutul anului 1835 sosea în capitala valahă Adrien-Lucien Cochelet. Odată ajuns în București, el a fost găzduit în locuința consulului francez Alfred Mimaut, care gira și postul său. A fost primit cu multă bunăvoință și i s-a servit un „prânz excelent pregătit”. A fost vizitat de francezii din București, în număr de aproape o sută și pe care el urma să-i protejeze. Printre ei, se numărau și mulți tineri educați, care îndeplineau funcția de preceptori ai copiilor marilor boieri din oraș, dar și tinere domnișoare, care se ocupau „în aceleași familii, de educația fetelor”. Oriunde ar fi sosit un consul al unei mari puteri, era normal ca el să fie întâmpinat cu onoruri în orașul în care urma să locuiască. Călătorul francez sublinia că abia la București „politețea românească se arăta în tot ce are ea mai plăcut și ospitalier”¹. De la primul contact, a putut lesne observa că majoritatea boierilor renunțaseră la „impunătorul costum valah” în favoarea hainelor croite după moda europeană. În plus, boierii valahi vorbeau despre Franța „ca și cum ar fi fost cu toții acolo”. Călătorul francez se arăta entuziasmat de starea de spirit pe care o găsisese în mijlocul boierilor valahi la 1835: „m-am felicitat pentru că eram reprezentantul țării mele într-un loc în care voi avea atât de des ocazia să mă întregin în limba maternă despre tot ce face să-ți tresară inima, atunci când este departe de patrie”². De altfel, Cochelet mărturisea că perioada de trei ani pe care a petrecut-o la București i-a oferit „cele mai plăcute bucurii”. „Îmi voi aminti mereu de această misiune care mi-a lăsat cele mai frumoase amintiri și prieteni adevărați”³. La 8 ianuarie, Cochelet îi scria lui François de Rigny că își luase în primire funcția de consul în amândouă principatele; în plus, el mai gestiona și afacerile consulatului britanic de la București și chiar i se confesa lui Rigny că nu dorea să-l dezamăgească pe lordul John Ponsomby⁴.

La 20 ianuarie 1835, Cochelet își informa superiorul despre demiterea boierilor Gheorghe Filipescu, mare vornic și președinte al Consiliului administrativ, a marelui logofăt Barbu Știrbei și a vistiernicului Alexandru Nenciulescu; primul a fost înlocuit cu Mihail Ghica, fratele mai mare al domnului, cel de-al doilea – cu boierul din clasa a doua, Mihăilescu, de-abia cunoscut, iar ultimul cu fostul vistiernic Alecu Villara, care fusese acuzat mai

---

¹ Vărzaru 1984, p. 55.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ Hurmuzaki 1913, p. 447.

demult de delapidare. Consulul francez n-a putut să dea informații despre cauzele acestor înlocuiri⁵. La 22 ianuarie, Cochelet îl informa pe Victor de Broglie că la Iași exista în jurul prințului Alexandru Mavrocordat un grup de boieri care acționau pentru realizarea independenței. Ei se reuneau aproape zilnic și susțineau că Moldova și Valahia și-ar fi putut dobândi noul statut internațional bizuindu-se pe sprijinul Angliei și Franței⁶.

La 27 februarie, Cochelet anunța sosirea la București a noului consul englez, Robert Gilmour Colquhoun⁷. La aceeași dată, Mimaut, de la Iași, descria în cuprinsul unui raport starea jalnică în care se afla Moldova acelor vremuri: „partea juridică” se găsea și se va mai găsi încă multă vreme într-o stare de „dezordine, ignoranță, arbitrar și venalitate”, educația era „nulă”, poliția nu exista decât cu numele, nu era zi în care să nu se comită vreun furt, uneori chiar cu știrea celor ce trebuiau să vegheze la liniștea publică, orașul Iași era murdar, cu străzile încă acoperite de grinzi, cu excepția a două, prost pavate și care trebuiau refăcute, pe care nu se putea circula, foametea bântuia în ținuturile din sudul Moldovei, în timp ce intriga și imoralitatea erau la ordinea zilei⁸.

La 18 martie 1835, Cochelet îi scria lui Victor de Broglie că factorii responsabili ai politicii românești, devotați intereselor naționale, care cunoșteau politica Rusiei din ultimii 50 de ani, lentoarea Porții, aparenta indiferență a Austriei și incertitudinea Franței și a Angliei, se arătau extrem de îngrijorați⁹. La 27 martie, același consul îi scria lui Rigny că domnul i-ar fi mărturisit că poziția sa era dificilă, că deși muncea mult, nu ajungea la niciun rezultat palpabil, că se simțea legat de Rusia¹⁰. La 8 mai, adăuga câteva informații despre discuțiile purtate cu domnitorul: acesta îi mărturisise că ar fi preferat să se retragă din viața publică, că se simțea prea puțin devotat Rusiei și că nu vroia să acționeze împotriva intereselor și dorințelor patriei sale. Consulul preciza în finalul raportului său că, deși Rusia i-a făcut acestei țări „adevărate servicii”, ea nu a știut să profite de poziția sa, nu a știut să se facă iubită. Semnatarul puneu eșecul Rusiei în această chestiune pe seama imoralității și dezorganizării care domnea în toate ramurile administrației sale, în tendința spre arbitrar și venalitate ce putea fi observată la toți funcționarii săi, care „distrugeau și ucideau tot ce era viu în instituțiile și caracterul diverselor popoare care i s-au supus”¹¹. La 5 iunie 1835, Cochelet revenea, în corespondența sa, cu vestea înlocuirii consulului general rus Matei Liovecici

⁵ *Ibidem*, p. 448.

⁶ *Ibidem*, p. 472, 499; Stan 1984, p. 23.

⁷ Hurmuzaki 1913, p. 465.

⁸ *Ibidem*, p. 465-466.

⁹ *Ibidem*, p. 471-475; Boicu *et alii* 1980, p. 111.

¹⁰ Hurmuzaki 1913, p. 488-489.

¹¹ *Ibidem*, p. 491-492.

Minciaki cu baronul Piotr Ivanovici Ruckman, care participase la Congresul de la Verona și care, în plus, era ostil domnitorului¹². Autoritar și arogant, acesta din urmă s-a folosit de Regulamentul Organic ca de un adevărat „măr al discordiei”, după cum afirma B. Huber, consulul de mai târziu al Franței la Iași. L-a obligat pe domn să-l destituie pe profesorul francez de la Colegiul Sf. Sava, Vaillant și să nu sancționeze decizia Adunării, prin care se hotărâse achiziționarea a 500 de exemplare din *Dicționarul limbii române*, pe care respectivul îl elaborase¹³.

La 31 iulie 1835, Cochelet îi scria lui Broglie despre opoziția manifestată de membrii Adunării obștești față de domnitor, care se soldase cu înlocuirea aproape a tuturor membrilor acesteia. Consulul afirma că tensiunile existente în cadrul Adunării n-au fost pe placul Rusiei, fapt asupra căruia baronul Ruckman i-a și atras atenția domnitorului încă de la prima întrevedere avută cu el¹⁴. La 5 februarie 1836, B. Duclos îi scria lui Broglie că domnitorul Mihail Sturdza era decis să îndepărteze șase membri din Adunarea moldoveană, cunoscuți drept opozanți de-ai săi¹⁵. Într-o depeșă din 19 februarie, Cochelet îi menționa printre eliminați pe prințul Alexandru Mavrocordat, pe hatmanul Constantin Balș, pe aga Alexandru Rosetti și pe Grigore Ghica¹⁶. Alături de ei, în raportul aceluiași din luna octombrie, mai apăreau ca urmând a fi excluși din Adunare și vornicul Nicolachi Dimachi și „fostul hatman Mavrocordat”, „gînerele prințului Moruzi”¹⁷. Consulul francez menționa că domnitorul încercase o apropiere de Consulatul Franței, cu care și-ar fi dorit să întretină relații dintre cele mai bune, și din dorința de a dezminți unele zvonuri lansate de boieri cu privire la amestecul oficiilor consulare francez și englez în „tentativele boierilor”¹⁸.

Cochelet consemna la 23 octombrie 1835 într-o depeșă adresată lui Broglie că unirea și independența celor două principate reprezentau expresia „dorinței generale”, el menționa că în timpul redactării Regulamentului Organic, boierul moldovean Iordache Catargiu propusese acest lucru. Rușii au fost de acord cu ideea, dar cu condiția venirii la tron a unui principe rus¹⁹.

La un an de la instalarea sa la București, Cochelet a plecat la Iași, unde l-a vizitat pe domnul Moldovei, Mihail Sturdza, pe lângă care era, de asemenea, acreditat. La 5 noiembrie, el informa autoritățile competente că plecase de la București la 13 septembrie și a ajuns la Iași peste o săptămână.

---

¹² *Ibidem*, p. 493-494, 496, 498-499; Ciupală 2009, p. 15.

¹³ Hurmuzaki 1913, p. 696; *Istoria românilor* 2003, p. 107; Platon 1998, p. 62.

¹⁴ Hurmuzaki 1913, p. 500-501.

¹⁵ *Ibidem*, p. 590.

¹⁶ *Ibidem*, p. 591-592.

¹⁷ *Ibidem*, p. 531.

¹⁸ *Ibidem*, p. 591-593.

¹⁹ *Ibidem*, p. 532; Platon 2005, p. 40.

Nu a fost prea încântat de Mihail Sturdza, despre numirea căruia afirma, ca de altfel, ca și despre cea a omologului său de la București, că era nepotrivită. Consulul mai amintea că în ajunul plecării sale de la Iași, un boier pe nume Canta a cumpărat de la domn postul de mare vistiernic. Era o practică obișnuită, iar cei care-și obțineau astfel posturile, obișnuiau să le vândă pe cele din subordinea lor pentru a-și recupera banii investiți²⁰. În timpul întrevederii avute cu Mihail Sturdza, mărturisea că acesta i-ar fi vorbit de educația sa franceză, primită de la abatele L’Hommé, un bătrân respectabil, care se retrăsese la Lunéville, unde, de altfel, și-a trimis pe cei doi fii²¹.

La 27 noiembrie 1835, Duclos îi scria lui Rigny despre conflictul izbucnit între domnul Moldovei și boierii care adresaseră la Constantinopol și la Sankt Petersburg mai multe memorii și plângeri, în care pomeneau de starea de corupție care domnea în justiție, în administrație, despre creșterea impozitului. În plus, menționa că Regulamentul Organic, în loc să amelioreze soarta țăranilor, a îngreunat-o; deși numărul de corvezi a scăzut, situația lor a devenit mai dificilă; mai înainte, puteau să-și lase animalele să pască oriunde pe domeniul stăpânului lor, iar fiecare deținea mai multe perechi de boi și câteva sute de oi; la vremea când scria Cochelet, țăranii erau reduși la o bucată de pământ infertilă, din care cauză au trebuit să renunțe la animale: fiecare avea doar o pereche de boi și cum la arat era nevoie de cel puțin trei, ei obișnuiau să se ajute între ei la muncile agricole. În plus, ploile abundente din luna septembrie și zăpezile care au urmat au compromis recoltele aflate încă pe câmp. În acea iarnă, nu s-au mai organizat baluri, singura distracție a protipendadei fiind teatrul²². În finalul raportului, semnatarul menționa îndepărtarea a trei dintre boierii opozanți ai domnitorului la moșiile lor: Constantin Sturdza, Alexandru Sturdza și Gheorghe Ghica²³. La 5 decembrie, Cochelet menționa și el într-un raport consular despre conflictul dintre domn și boieri și trimiterea celor trei la moșii sub pretextul că nu au fost să-l felicite de ziua numelui, de Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril²⁴.

La 5 aprilie 1836, Cochelet îi scria lui Adolphe Thiers despre conflictul izbucnit între consulul rus Ruckman și domnul Valahiei: cum Ruckman, care ieșise să se plimbe pe jos, aproape că fusese răsturnat de un birjar neatent, i-ar fi reproșat domnului, care din întâmplare se nimerise pe strada unde s-a produs incidentul, că justiția în Valahia era nedreaptă și că poliția nu își făcea datoria. Întrucât reproșul s-a produs în public, în prezența mai multor boieri

²⁰ Hurmuzaki 1913, p. 526.

²¹ *Ibidem*, p. 530.

²² *Ibidem*, p. 556-557.

²³ *Ibidem*, p. 558.

²⁴ La 9 decembrie 1835, Cochelet revenea de la Iași cu știri despre conflictul dintre Mihail Sturdza și boieri. Ecouri ale acestui conflict se regăseau și într-un raport consular adresat de Cochelet lui Broglio, din 30 ianuarie 1836 (*ibidem*, p. 562-563, 566-567, 589).

adunați, „victima” refuzând mâna întinsă de domnitor, ultimul a luat reacția consulului drept un afront personal²⁵.

Societatea moldo-valahă a acelor vremuri se zbătea, conform relatărilor călătorului francez Saint-Marc Girardin, „între vechile obiceiuri orientale și cele noi, europene”; moldovenii și valahii preluaseră de la civilizația occidentală mai degrabă „aspectele ei exterioare și eleganța, decât spiritul și substanța ei specifică”. Călătorul străin asista la o transformare generală a caselor, a portului, a legilor și chiar a limbii, cele două principate fiind angrenate în curentul general european²⁶. În peregrinările sale din anul 1836, s-a putut convinge de năzuințele de unitate și independență existente în principate, dar și de obstacolele care se interpuneau în calea acestui deziderat. Mai târziu, pe la 1857, călătorul francez consemna că „noi dorim cu ardoare succesul unirii principatelor, pentru că dorim pretutindeni succesul dreptății și al civilizației”. Tot Saint-Marc Girardin consemna că „dacă Europa voiește a ține despărțit ceea ce este din natură unit, Valahia și Moldova, ea nu va putea ține această despărțire și va veni o zi în care, ca și în Belgia, necesitatea va birui diplomația”²⁷.

Despre retragerea rusă din 1834, același călător francez consemna în 1836 cuvintele unui țăran care își exprima scepticismul astfel: „îi văd plecând, întorcându-se și întorcând spatele unul altuia, ca și cum ar dansa. Pentru ca ei să plece, ar trebui să ne întoarcă spatele toți în același timp!”²⁸.

La 20 mai 1836, Cochelet îi scria lui Thiers despre situația dificilă a domnitorilor din cele două principate, numiți de Rusia și nu de Adunarea boierilor, conform Regulamentului Organic. Despre domnul Moldovei, consulul francez scria că era un om venal și corupt, care era devotat în totalitate intereselor Rusiei; în schimb, domnul Valahiei era mai puțin devotat Rusiei, dar dezinteresat, lipsit de ambiție, incapabil să guverneze²⁹.

La 4 iulie 1836, consulul francez de la București, Cochelet, îi scria lui Thiers că în ciuda stipulațiilor care le extindeau autonomia față de Poarta Otomană și le garantau existența ca entități politice distincte, Principatele Române se aflau, totuși, la totală dispoziție a Rusiei. Același consul mai sublinia faptul că odată închis accesul vaselor de război ale puterilor

---

²⁵ *Ibidem*, p. 597.

²⁶ Vârzaru 1984, p. 62.

²⁷ Isar 1979, p. 119.

²⁸ Djuvara 1999, p. 323. „Chiar și boieroaicele române, care de altfel țineau mult la ruși și-i chemau din toată inima pentru a naturaliza în țările lor obiceiurile europene, îmbrățișează de astă dată interesul soților lor și alcătuirea între ele un fel de ligă contra acestor mosafiri” (Iordache 1996, p. 212).

²⁹ Hurmuzaki 1913, p. 610-611.

occidentale pe Marea Neagră, Rusia a făcut aproape imposibilă orice asistență pentru Imperiul Otoman; indirect, Moldova și Valahia depindeau de Rusia³⁰.

La 7 decembrie 1836, Mimaut îi scria de la București lui L.-M. Molé că atenția publică era captată de alegerile care urmau să aibă loc, de vreme ce Adunarea era la finalul mandatului de cinci ani stabilit de Regulamentul Organic. Opoziția spera să câștige și era nemulțumită de mijloacele ilegale puse în practică de stăpânire pentru a repurta succes în alegeri. Consulul francez se plângea de situația din Moldova, unde, după o perioadă în care domnise corupția în toate domeniile, se întrezărea o ameliorare a situației, datorată în mare parte și luminilor care pătrundeau dinspre apus și tinerilor educați în spiritul lor³¹.

La 9 decembrie, B. Duclos semnala reconcilierea dintre domnitorul Mihail Sturdza și boierii opozanți, care afectase și viața mondenă a Iașilor: consulul menționa că nu se mai dădeau baluri, nici reprezentații teatrale și chiar comerțul avusese de suferit³². Dacă la finele lui 1836, lucrurile păreau să se liniștească la Iași, la 30 ianuarie 1837, Duclos îi scria lui Molé că speranța unei apropieri între domn și boierii care adresaseră plângeri împotriva lui la puterea protectoare părea mai departe decât oricând. Conflictul fusese realimentat și de faptul că boierii nu s-au dus la balul dat de domnitor, preferând să petreacă pe la casele lor în ziua de Sfântul Nicolae. Boierii din prima clasă erau deranjați că funcțiile administrative fuseseră încredințate celor din clasa a doua. În plus, bârfele și intrigile femeilor alimentau starea de tensiune dintre cele două tabere³³.

La 5 iunie 1837, Duclos îi scria lui Molé despre primirea celor doi domni ai principatelor de către sultan, la Silistra. Cum ultimul cunoștea conflictul dintre cei doi, a insistat ca aceștia să se reconcilieze în prezența sa. La finalul întrevederii, fiecare domn a primit de la sultan câte o tabacheră de aur, împodobită cu pietre prețioase³⁴.

Din anul 1837 datează și jurnalul contesei franceze Fanny de la Rochefoucauld³⁵, intitulat *Journal d'un voyage commencé le 14 juin 1837*. A călătorit în principate în suita prințului Anatol de Demidov, cu care, se pare, a avut o legătură vreme de mai mulți ani. Cum nici Demidov, nici pictorul francez Auguste Raffet, care-l însoțea pe acesta în călătorie, nu au pomenit nimic

³⁰ *Ibidem*, p. 634; Stan 1984, p. 9.

³¹ Hurmuzaki 1913, p. 654-655.

³² *Ibidem*, p. 656.

³³ *Ibidem*, p. 658.

³⁴ *Ibidem*, p. 663.

³⁵ Este cunoscut faptul că Fanny de la Rochefoucauld s-a născut la Paris, la 29 noiembrie 1807, fiind fiica lui François de la Rochefoucauld (1765-1848) și a Mariei de Tott. Inteligentă, instruită, de o frumusețe remarcabilă, a dus o viață destul de agitată. A fost măritată cu contele Armand-Alexis-Guyon. A murit la Paris, la 19 noiembrie 1848 (Bardy 1992, p. 323).

despre prezența lui Fanny de la Rochefoucauld în suita lor, omisiunea s-ar putea explica prin dorința de a fi discreți, mai cu seamă că Fanny era măritată la acea vreme cu contele Arman-Alexis de Montault³⁶. Ajunsă de la București la Iași, contesa franceză s-a instalat la hotelul Sankt Petersburg, care nu i-a fost tocmai pe plac, insatisfacție accentuată de faptul că s-a îmbolnăvit din cauza răcirii vremii și a oboselii acumulate de-a lungul călătoriei³⁷.

După luarea în primire a postului său de la București³⁸, la 9 august, René-Charles de Chateaugiron îi scria lui Molé despre ciuma care făcea ravagii pe malul drept al Dunării, dar că starea sanitară a Valahiei era mulțumitoare³⁹.

În toamna aceluiași an, Duclos îi scria lui Molé despre alegerile pentru Adunarea obștească a Moldovei, care avuseseră loc în noiembrie și cum opoziția aproape că nu existase, rezultatele înregistrate erau pe placul domnitorului și al consulului rus. Semnatarul nominaliza pe câțiva aleși: Constantin Mavrocordat, Grigore Ghica, Nicolae Roznovanu, Gheorghe Catargi și Nicolae Cantacuzino, cu toții reprezentând prima treaptă a boierimii⁴⁰.

La 27 martie 1838, Chateaugiron îi scria lui Molé că la Sankt Petersburg se constituise o comisie din care făceau parte trei generali ruși, prezidată de Pavel Kiseleff, care trebuia să aducă o serie de modificări Regulamentului Organic: cum cei doi domni s-au plâns în repetate rânduri de neînțelegerile cu Adunarea, rușii s-au gândit „să mai reducă din prerogativele corpurilor deliberative”⁴¹.

La 6 aprilie 1838, B. Huber îi scria lui Molé de la Iași că amestecul constant al consulului rus Pavel Besack în treburile interne ale principatului i-a cauzat domnitorului o asemenea indispoziție încât vreme de opt zile nu a vrut să primească pe nimeni. Consulul francez sublinia faptul că Regulamentul Organic era un veritabil „măr al discordiei, aruncat în cele două principate, pentru a-i da curții protectoare ocazia de a se amesteca în toate chestiunile administrative”. Mai semnala prezența în Moldova a unui grup de boieri naționaliști, care și-ar fi dorit unirea celor două principate într-un singur regat, fie el și sub conducerea unui prinț străin. Huber aprecia că ideea părea să fie preluată din ziarele europene, care scriau în ultima vreme mult despre principate. Huber mai menționa și descurajarea care cuprinsese toate clasele sociale de acolo, stare de fapt datorată și amestecului constant al Rusiei în afacerile lor interne, lucru care nu putea decât să dăuneze agriculturii, comerțului și industriei într-o țară pe care, paradoxal, natura a înzestrat-o cu

---

³⁶ *Ibidem*, p. 321.

³⁷ *Ibidem*, p. 323.

³⁸ Hurmuzaki 1913, p. 666-667.

³⁹ *Ibidem*, p. 670-671.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 674.

⁴¹ *Ibidem*, p. 694-695.

toate bogățiile. Deși existau oameni luminați care vorbeau de viitorul celor două principate, consulul francez consemna că pentru mulți, acesta era „un cuvânt golit de sens”. Cu legi bune și o administrație bine organizată, aprecia el, moldovenii, care erau o nație inteligentă, ar fi mers mai departe⁴².

La 18 aprilie, Huber își informa superiorul că urma să se deplaseze la Galați pentru a organiza agenția consulară franceză de acolo, care până atunci fusese încredințată viceconsulului englez, Charles Cunningham. Între timp, în Moldova lucrurile păreau să se înrăutățească, iar trimisul Franței se temea că Mihail Sturza își va pierde tronul, fapt datorat și amestecului consulului rus Pavel Besack. El mai nota că în ziua de Paști, toți reprezentanții puterilor străine acreditați la Iași au fost la Curte să-l felicite pe domnitor, numai cel al Rusiei lipsise. Între timp, la Iași se constituise un partid care dorea să-l înlăture pe domn, în saloane se țeseau tot soiul de intrigi, de care nici măcar femeile nu au rămas străine; se zvonea că hatmanul Theodor Balș, care intenționa să meargă personal la Odessa și să se pună la dispoziția Curții protectoare, va fi ales domn⁴³.

La 28 iulie, același Huber raporta că la Iași era liniște, că domnul se reconciliase cu boierii, că părea că a dat uitării memoriile și plângerile lor, dar că unii dintre ei îi mai purtau încă ranchiună și că nu îi puteau ierta mai cu seamă „succesul repurtat pe lângă cele două curți protectoare și suzerană”, în față cărora s-a apărut și le-a dejucat intrigile. Consulul mărturisea că el însuși îi sfătuisese pe boieri să renunțe la dușmănia cu domnul spre binele țării și să-i respecte acestuia autoritatea⁴⁴.

La 1 noiembrie 1838, a fost redactat un manifest al partidului național care se adresa tuturor moldovenilor, pe care-i chema la acțiunea de eliberare. Manifestul mai consemna și abuzurile rușilor și amestecul lor constant în chestiunile românești, starea deplorabilă a administrației, ilegalitatea alegerii lui Alexandru Ghica ca domn, pe care nu-l recunoșteau ca atare, dar și aceea a Regulamentului Organic. Se cerea unirea tuturor românilor, înlăturarea amestecului rusesc și turcesc, crearea unei noi constituții, alegerea unui domn ereditar. Autorii manifestului au jurat pe Evanghelia în fața episcopului de Buzău că-și vor pune viața și averile în slujba aceluia ideal. Manifestul, ce-i drept incomplet, îi era cunoscut consulului francez din Iași, care își procurase o copie⁴⁵.

În catagrafia din 1838, din cei 47 de pământeni care se aflau sub protecție străină, 4 erau sub cea franceză, în timp ce Austria avea cei mai mulți

⁴² Ideea unirii și a prințului străin mai apărea menționată și într-un alt raport consular al lui Huber, adresat superiorului său, din data de 18 aprilie (*ibidem*, p. 696-697, 699).

⁴³ *Ibidem*, p. 698-699.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 712.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 727-728; Panaitescu 1924, p. 76; Grecu 1982, p. 1281; Berindei 1959, p. 136.

supuși pământeni (37). Bois le Comte motiva creșterea numărului patentelor de protecție acordate de consulul austriac autohtonilor, în memoriul din 10 mai 1834 adresat contelui de Rigny, ministrul de Externe francez de la acea vreme: „nu se vede în acest sistem decât un spirit meschin și interesat, care mărginește calculele sale la a socoti că fiecare nou protejat îi aduce o rentă de 2 până la 3 galbeni”⁴⁶. Din corespondența consulului francez Chateaugiron, de la finele anului 1838, se desprind numele și îndeletnicirile unor sudiiți francezi stabiliți în București: negustorul Aubin, artiștii Duport și Jouette, avocatul Delamarre, profesorul Gros, institutorii Simond, Machizot, Pelissier, Platel, Jobin, Logette, Legaud, profesorii Repey, Languillon, Theot, Vaillant și Salme, meșteșugarul Saget, arhitecții Thillaye și Villacrosse⁴⁷.

Perioada 1839-1876 a stat sub semnul competiției dintre francezi, campionii menținerii integrității Imperiului Otoman din dorința de a-și proteja interesele în Orient, și englezi, care supravegheau drumul Indiilor, în timp ce Austria își fixase drept principal obiectiv afirmarea hegemoiei sale în estul european⁴⁸.

Félix Colson mărturisea în scrierile sale că străbătuse toată Muntenia, împreună cu Ion Câmpineanu⁴⁹, trecând pe la conacele și moșiile boierilor a căror simpatie și sprijin urmăreau să le câștige și pentru a fi recunoscut în calitate de șef al partidei naționale. Colson povestea că pe când străbăteau țara cu poștalionul, într-o noapte, după ce au plecat de la un boier de la Călărași spre episcopul de Buzău, vizitiul, care, se pare, că fusese cumpărat de adversari, a încercat să-i arunce în Dunăre; Ion Câmpineanu ar fi luat el însuși hățurile și și-au continuat mai departe călătoria. Tratatивele și discuțiile se duceau la masa consulului englez, al cărui guvern era informat cu privire la evoluția acestora⁵⁰.

De numele lui Félix Colson se leagă și tratativele pe care le-a purtat, în numele lui Câmpineanu, cu Mihail Sturdza. A fost trimis la Iași, pentru a-i propune lui Sturdza unirea principatelor⁵¹. Deși într-un rând sperase la domnie, Câmpineanu era dispus să renunțe dacă Mihail Sturdza ar fi obținut de la Poartă unirea principatelor. În ianuarie 1839, în Iași, se zvonea că muntenii plănuiau să-i ofere tronul Valahiei lui Mihail Sturdza cu condiția să paralizeze acțiunea rusă în principate. Era cunoscut faptul că planul lor era susținut și de ministrul de Externe al Angliei, lordul Henry John Temple

---

⁴⁶ Hurmuzaki 1913, p. 332; Mărieș-Agapi 1969, p. 191.

⁴⁷ Bardy 1999, p. 264-265.

⁴⁸ Durandin 1998, p. 78; Xenopol 1997, *passim*; Berindei 1978, p. 1413-1414.

⁴⁹ A fost elevul emigrantului francez Laurençon (Panaitescu 1924, p. 72; Berindei 1991, p. 383; Cornea 1995, p. 19).

⁵⁰ Hurmuzaki 1913, p. 729; Panaitescu 1924, p. 75; Berindei, 1991, p. 383.

⁵¹ Hurmuzaki 1913, p. 758; Balan 2006, p. 149; Isar 2004, p. 103.

Palmerston⁵². Colson a ajuns în capitala Moldovei la finalul lunii ianuarie 1839 și a început discuțiile cu Sturdza, care era convins că Ion Câmpineanu va fi totuși numit domn al Țării Românești⁵³. El chiar îi mărturisise acest lucru consulului francez; i-ar mai fi spus lui Huber că doar în cazul nereușitei lui Câmpineanu va primi el domnia⁵⁴. Discuțiile s-au finalizat printr-o întrevedere secretă de vreo două ore între Mihail Sturdza, Félix Colson și consulul francez de la Iași, Huber. Domnul era de părere că trebuia pus capăt influenței rusești, care-i transformase pe domnii celor două Principate Române în niște marionete, lipsite de orice putere; el se declara favorabil unei intervenții în Apus în favoarea principatelor. Era chiar gata să lupte pentru înlocuirea lui Alexandru Ghica, preferându-l ca domn al Valahiei pe Ion Câmpineanu⁵⁵. După plecarea lui Colson de la Iași, domnul Mihail Sturdza l-a trimis la București pe postelnicul Nicolae Suțu, cu misiunea de a continua întrevederile cu Ion Câmpineanu⁵⁶.

În ianuarie 1839, Mihail Sturdza, pe care Cochelet nu-l agreea, l-a primit pe Félix Colson, emisarul lui Ion Câmpineanu, care era susținut și de lordul Palmerston; ei au discutat problema unirii într-un regat, „ca un fel de Belgie” sub un principe străin. Într-o broșură intitulată *Coup d'œil rapide sur l'état des populations chrétiennes en Turquie. Quelques mots sur le rapport de M. Jouffroy*, publicată la Paris în 1839, care era favorabilă lui Mihail Sturdza și care tocmai scăpase de un complot, Colson condamna atitudinea marilor boieri negativiști și oportuniști; el preconiza întărirea relațiilor românilor cu Poarta, considerați ca fiind independenți, de sprijinul Franței și Angliei; în plus, se dorea înlăturarea Regulamentului Organic⁵⁷. F. Colson consemna într-o anexă la depeșa politică din 28 ianuarie 1839 că înainte de 1821, „românii, lăsați pradă brutalității turcilor și tiraniei fanarioților, în ciuda tratatelor încheiate de ei cu Sublima Poartă”, nu dădeau prea mare importanță treburilor politice ale țării lor. El remarca existența la 1839 a mai multor partide boierești: partida

⁵² Hurmuzaki 1913, p. 725; Panaitescu 1924, p. 79; Bodea 1967, p. 20; Balan 2006, p. 281; Platon 1998, p. 82; Muntean 2005, p. 31.

⁵³ Colson schița un tablou sumbru al stării de spirit existente la sfârșitul deceniului al patrulea al celui de-al XIX-lea veac în Moldova: „Un rău general, un fel de slăbiciune provoacă moartea societății moldovene. Actualul regim generează într-o atât de însemnată măsură starea de nesiguranță cu privire la viitor, încât, oricând, s-ar putea auzi strigătul: *să se salveze cine poate*. Perspectiva ocupației și a Siberiei îngheață toate inimile; opoziția împotriva acestei puteri se găsește în aerul care se respiră. De la primul până la ultimul, românii doresc ca această stare de lucruri să ia sfârșit” (Platon 2000, p. 57).

⁵⁴ Hurmuzaki 1913, p. 728-730; Panaitescu 1924, p. 79; Platon 1987, p. 38; Platon 2005, p. 190; Boicu *et alii* 1980, p. 91.

⁵⁵ Hurmuzaki 1913, p. 732-734; Panaitescu 1924, p. 79; Platon 1987, p. 38; Platon 2000, p. 43, 123-124; Vlăduț 1973, p. 778; Ciupală 2009, p. 16.

⁵⁶ Hurmuzaki 1913, p. 732-734; Panaitescu 1924, p. 79; Stan 1984, p. 25.

⁵⁷ Ciurea 1969, p. 180.

națională (compusă din cei mai instruiți și mai capabili boieri de rangul I, din aproape toți cei de rangul al II-lea și al III-lea, din negustori, din „întregul popor și cea mai mare parte a tineretului”), partida filorusă (care era compusă din aventurieri și străini, câțiva boieri de rangul I, precum A. Villara, frații Gheorghe Bibescu și Barbu Știrbey, dar și George Filipescu), căreia i se adăuga partida domnitorului (compusă din slujbașii binecunoscuți pentru lăcomia și incapacitatea lor, care trăgeau nădejde „în bunele oficii ale Rusiei pentru a-și redobândi locurile și favorurile”)⁵⁸. Partidele boierești recunoșteau atotputernicia Rusiei, care, din cale afară de perfidă, se îngrijea „foarte mult să pară că, dimpotrivă” nu ar avea nicio putere în principate. Colson nota că majoritatea boierilor și a slujbașilor se ghidau după principiul „linge mâna pe care nu poți s-o muști”. Boierii filoruși semănau dezbinare între toate clasele societății românești, iscau „motive de nemulțumire” și întrețineau „elemente de discordie împotriva domnitorului, boierilor și poporului”⁵⁹. Majoritatea celor din partida filorusă erau greci, intriganți și periculoși, pe care consulul francez îi asemăna cu niște reptile, care otrăveau cu veninul lor „inima tuturor acelora care sunt devotați intereselor țării”⁶⁰. Deși nu se bucurau de simpatia poporului sau a boierilor, filorușii erau influenți, pentru că reușiseră să-și impună oamenii în posturile cele mai importante. În ciuda acelei stări de lucruri, a abuzurilor, corupției și a cenzurii, influența partidei naționale creștea în fiecare zi. Consulul francez îl remarcă pe Ion Câmpineanu, membru al partidei naționale și vechi prieten al domnitorului Alexandru Ghica încă din copilărie. După ce demisionase din funcția de aghiotant și director al Ministerului de Finanțe, Câmpineanu a fost cel dintâi care s-a ridicat, într-o țară guvernată după modelul Turciei, „împotriva mersului treburilor și a numeroaselor abuzuri prin mijlocirea cărora se săvârșeau cele mai mari vexațiuni”⁶¹.

La 14 februarie 1839, Huber, consulul Franței de la Iași, comunica superiorilor săi de la Paris că ideea unirii Moldovei cu Valahia, a constituirii unui stat independent sub conducerea unui principe străin, în eventualitatea

---

⁵⁸ Bodea 1998, p. 128-129, 137-138; Matei 1992, p. 74; Bădărău 1996-1997, p. 206-207.

⁵⁹ Bodea 1998, p. 130-131, 139-140.

⁶⁰ Dintre aceștia, Colson chiar îi nominaliza pe baronul Ruckman, consulul general al Rusiei, grecul Dendrino, italianul Colas, spaniolul Gabrucka, fanariotul Aristarki, însărcinatul cu afaceri al românilor la Constantinopol, fanariotul Mavros, directorul carantinelor, consulii grec și prusian, grecul Piccolo, fanarioșii Suțo și Mano, pe vicontele de Grammont, aghiotantul domnitorului, inginerul Boroczyn și francezul Coulin. Toți cei nominalizați, „cu excepția slujbașilor de la Consulatul Rusiei, impuși domnitorului și românilor, sunt retribuți de visterie și națiunea este obligată să plătească proasta lor administrație și să-i răsplătească fiindcă lucrează la nenorocirea țării” (*ibidem*, p. 132, 141).

⁶¹ *Ibidem*, p. 133, 142-143; Ionescu 1974, p. 14.

în care nu se va fi găsit niciun pământean care să corespundă, cuprinsese toate spiritele și era în ambele principate tema principală de discuție⁶².

În februarie 1839, Câmpineanu, însoțit de Félix Colson, a intrat în contact cu reprezentanții Franței și Angliei la Constantinopol⁶³. În aprilie același an, Câmpineanu și Colson s-au dus la Paris⁶⁴ și la Londra⁶⁵, unde au luat legătura cu șefii cabinetelor țărilor respective, Thiers și Palmerston⁶⁶. La Paris, acțiunea lui Câmpineanu a fost îndreptată în mai multe direcții. A rămas acolo până în toamna anului 1839. Colson a făcut o vastă propagandă în presă, scriind o mulțime de articole și broșuri în sensul vederilor lui Câmpineanu, care au avut un mare răsunet în ambele principate. Singurul dezavantaj al acelor acțiuni a fost faptul că planurile lui Câmpineanu, din secrete, au devenit publice. Félix Colson a fost acela care a dezvăluit în presa franceză planurile colonelului Ion Câmpineanu, desigur, nu din rea intenție. Câmpineanu a luat contact și cu tinerii români care se găseau la studii în capitala Franței, dar și cu cercurile revoluționare polone ale principelui Adam Czartoryski, supranumit „regele neîncoronat” al Poloniei, care a desfășurat o neobosită activitate la sediul său de la Hotel Lambert, din capitala franceză, de prospectare a chestiunii orientale și de informare a cabinetelor marilor puteri de pe continent cu privire la aceasta. Se pare că a încheiat un tratat cu Czartoryski, despre care Colson scria: „Câmpineanu ... a fost autorizat de episcopul de Buzău și de un mare număr de reprezentanți ai țării să semneze un tratat de alianță cu Polonia. Românii se legau să dea ajutor armat împotriva rușilor”⁶⁷.

Dacă la 1 ianuarie 1839, Huber îl informa pe Molé despre o convorbire purtată cu Mihail Sturdza, în care s-a afirmat necesitatea contrabalansării imixtiunilor Rusiei prin instituirea unui protectorat al Franței și Angliei asupra principatelor⁶⁸, la 14 ianuarie, nota că ideea unirii și independenței se propaga cu repeziciune în Moldova și în Muntenia. El revenea la 28 februarie cu ideea că națiunea română ar fi trebuit să se regăsească în hotarele aceluiași stat, constituind un neam impozant, ocupând un teritoriu destul de mare și care ar

⁶² Hurmuzaki 1913, p. 725; Platon 1998, p. 43.

⁶³ Panaitescu 1924, p. 80; Ciobanu 1980, p. 196.

⁶⁴ Hurmuzaki 1913, p. 742, 753, 755-756; Cernovodeanu 1998, p. 19; Panaitescu 1924, p. 81; Bodea 1967, p. 21; Ciobanu 1980, p. 197-198; Vlăduț 1973, p. 776.

⁶⁵ La Londra a ajuns la începutul lui octombrie 1839; propaganda lui Colson începuse a-l neliniști pentru că el dăduse pe față mai multe lucruri care îi puteau compromite situația (Panaitescu 1924, p. 82; Ciobanu 1980, p. 198-199; Platon 1987, p. 41).

⁶⁶ Bodea 1966, p. 7; Isar 2004, p. 103; Platon 2000, p. 172.

⁶⁷ Hurmuzaki 1913, p. 753 și urm.; Bocșan 2003, p. 190-191. Chestiunea a fost tratată și în două lucrări ale lui Felix Colson, *De l'état présent et de l'avenir des principautés de Moldavie et de Valachie, suivi des traités de la Turquie avec les puissances européennes*, Paris, 1839 și *De la Pologne et des Slaves*, Paris, 1863 (Panaitescu 1924, p. 64; Bodea 1966, p. 12-13; Ciobanu 1980, p. 189).

⁶⁸ Hurmuzaki 1913, p. 733; Stan 1984, p. 21.

fi putut reprezenta un bastion util Turciei, Austriei sau puterilor occidentale împotriva tendințelor Rusiei⁶⁹. La 25 ianuarie, consulul francez de la Iași menționa starea gravă în care se afla Valahia, dar și apropiata plecare a lui Ion Câmpineanu la Paris și la Londra, unde intenționa să atragă de partea cauzei principatelor pe reprezentanții acestor puteri, Molé și lordul Palmerston. De la Galați, în călătoria sa în apusul Europei, Câmpineanu urma să fie însoțit de confidentul său, Colson⁷⁰. Despre plecarea colonelului Câmpineanu în Occident amintea și Huber într-un raport consular din 1 februarie 1839⁷¹. La 22 martie 1839, Huber scria că Colson și Câmpineanu părăsiseră Bucureștii pentru a merge la Constantinopol⁷².

Între timp, conflictul turco-egiptean a condus la o evoluție neașteptată a echilibrului diplomației europene, defavorabilă cauzei și intereselor române și polone⁷³. Era pentru prima dată când cauza principatelor și salvarea lor de sub protectoratul rusesc era supusă atenției puterilor apusene ca o chestiune de interes mai larg⁷⁴, european, și nu într-un cadru restrâns, între ruși și turci, cum se întâmplase de atâtea ori până atunci. Nu a obținut rezultatele așteptate, iar Rusia, care nu rămăsese indiferentă la „uneltirile” lui Câmpineanu, fiind ținută la curent de reprezentanții și de spionii săi de la Constantinopol, Paris și Londra, l-a denunțat la Poartă ca trădător și răzvrătit și a cerut prinderea și pedepsirea lui. Otomanii s-au grăbit să-i trimită domnului Valahiei un firman pentru arestarea lui Ion Câmpineanu de cum se va întoarce în țară și trimiterea lui în surghiun la Filipopoli. Prevenit de ceea ce i se pregătea la întoarcere, Félix Colson, însoțitorul său, l-a sfătuit să rămână în vestul Europei⁷⁵. A fost arestat și închis până în 1841⁷⁶. Activitatea colonelului Câmpineanu în capitala Franței a fost urmărită îndeaproape și elogios comentată în paginile ziarului *Le National*; când redactorilor de la acea publicație le-a parvenit vestea arestării lui Câmpineanu, scrisorile inserate în gazetă au conținut proteste și s-au

---

⁶⁹ Hurmuzaki 1913, p. 738-739; Stan 1984, p. 25.

⁷⁰ Hurmuzaki 1913, p. 728-729.

⁷¹ Huber făcea referire la apropiata plecare a lui Câmpineanu la Paris și Londra într-un raport consular datat 28 februarie 1839 (*ibidem*, p. 732, 737-738).

⁷² *Ibidem*, p. 739.

⁷³ Bodea 1967, p. 21; Duzinchevici 1973, p. 734.

⁷⁴ Colson 1839, p. 265; Bodea 1967, p. 16; Isar 1978, p. 1434; Ghica 1967, p. 93; Turliuc 2002, p. 52-53.

⁷⁵ Colson, care rămăsese la Paris în toamna anului 1839, a fost înștiințat de un director de la Ministerul Afacerilor Externe care era prieten cu tatăl său, că la întoarcerea în țară Câmpineanu va fi arestat la cererea rușilor. Deși Colson încercase zadarnic să-l oprească la Paris, Câmpineanu a luat drumul Vienei, unde spera să fie primit și ascultat de Metternich. Câmpineanu, disperat, scria: „Am eșuat în negocierile mele, inima-mi e sfâșiată, nu mai bate. Ce-mi pasă de viață? Dacă vor guvernele apusene să fim ruși, prefer persecuția, căci aceasta va da poate roadele ei” (Caragea 2003, p. 214-216; Ciobanu 1980, p. 199).

⁷⁶ Lapedatu 1936, p. 406-407.

adresat guvernelor francez și englez, cărora le cereau să intervină pe lângă Poartă pentru anularea acelei decizii arbitrare⁷⁷.

Consulul francez de la Iași consemna că, încă de la 14 noiembrie 1839, apăruse firmanul care-l condamna la exil la Filipopoli, în Rumelia⁷⁸. Huber sublinia că Ion Câmpineanu știa prea bine ce-l așteaptă în țară, dar cu toate acestea, s-a întors din exil⁷⁹. Billecocq, consulul francez de la București, relatează epistolar că Ion Câmpineanu spera că arestarea sa va produce o mare mișcare în opinia publică⁸⁰. A fost reținut la Lugoj de autoritățile austriece, cu aprobarea lui Alexandru Ghica, evenimentul provocând mare senzație atât la București, cât și la Iași; domnul s-a decis să nu-l mai trimită la Filipopoli, în Rumelia, ci să-l țină în țară, la mănăstirile Mărgineni și apoi Plumbuita⁸¹. Toți boierii moldoveni au condamnat atitudinea Austriei și au sperat că Franța și Anglia vor interveni pentru el⁸². Câmpineanu a fost adus la București și închis la mănăstirea Mărgineni în martie 1840, fiind eliberat peste un an⁸³. Secondat de deputații Ion Rosetti și Grigore Cantacuzino, colonelul Câmpineanu și oamenii săi urmau trei căi diferite spre independența țării: se pronunțau în Adunarea țării „împotriva abuzurilor și a încălcărilor Rusiei”, se străduiau să „organizeze țara pe temelii mai bune” și căutau, totodată, să stabilească raporturi diplomatice cu Franța și Anglia pentru a pune capăt protectoratului Rusiei și „a obține de la Poartă răscumpărarea tributului”⁸⁴. La data de 12 aprilie 1840, Adolphe Billecocq îl informa pe François Guizot despre eliberarea colonelului Câmpineanu, gest explicat de consulul francez și de intervenția țarului Nicolae, căruia prizonierul îi adresase un memoriu⁸⁵.

Acțiunea politică a lui Câmpineanu pe lângă curțile europene pentru a obține sprijin pentru cele două principate, pe fondul crizei orientale din 1838-1839, nu s-a bucurat de succes, de altfel, ca și tentativa de a-l pune pe tronul celor două principate pe domnul Moldovei, Mihail Sturdza, în eventualitatea în care s-ar fi putut realiza unirea. La 1839, consulul francez Chateaugiron din București a fost înlocuit cu A. Billecocq, care va ocupa această funcție până în 1846, spre a fi înlocuit de Doré de Nion⁸⁶. Deși avea în spate 20 de ani în slujba diplomației franceze, din care mare parte petrecuți la Constantinopol, realitățile politice din zonă au fost în măsură să-l convingă că „nu poate să

⁷⁷ Muntean 2005, p. 37.

⁷⁸ Hurmuzaki 1913, p. 758; Panaitescu 1924, p. 83; Oncescu 2007, p. 25.

⁷⁹ Hurmuzaki 1913, p. 762-763; Panaitescu 1924, p. 83.

⁸⁰ Hurmuzaki 1913, p. 762-763; Panaitescu 1924, p. 84; Iorga 1924, p. 260.

⁸¹ Cernovodeanu 1981, p. 1101; Bezviconi 2004, p. 282.

⁸² Hurmuzaki 1913, p. 736, 765-767; Panaitescu 1924, p. 84.

⁸³ Hurmuzaki 1913, p. 768-769, 770, 803; Panaitescu 1924, p. 84.

⁸⁴ Bodea 1998, p. 134, 142-143.

⁸⁵ Hurmuzaki 1913, p. 803-804.

⁸⁶ Iordăchescu 2003, p. 203.

existe în toată Europa un post politic așa de dificil ca cel din Principate”⁸⁷. Încercările lui Adolphe Billecocq, consulul francez din capitala valahă, de a media o înțelegere între „partida națională” și Alexandru Ghica și de a-i împăca pe cei doi domni, au eșuat⁸⁸. Billecocq a realizat că „partida națională rătăcise calea și slujea fără știință, scopurile consulului rusesc”, iar Rusia domnea în principate prin consuli săi⁸⁹. Pentru a combate intrigile rusești, consulul francez a încercat reconcilierea lui Ghica cu partida națională, inspirând amândurora încredere în sprijinul Franței, „pentru a da piept cu uneltirile rusești”. Din păcate, Billecocq nu era deloc susținut de ministrul de Externe al Franței, François Guizot⁹⁰, despre activitatea căruia Xenopol afirma că nu a luat nici măcar măsuri „pentru apărarea intereselor celor mai apropiate ale Franței”. Xenopol motiva atitudinea lui Guizot prin faptul că:

„văzând că nici o putere nu era pusă pe malurile Dunării la înălțimea Rusiei și găsim că amestecul consulului rusesc era o urmare firească a tratatelor încheiate cu Poarta, urma o politică de abținere, pe care însă agentul său din București nu o putea admite și înțelege, ca una ce i se părea nepotrivită cu poziția precumpănitoare a Franței în afacerile Europei”⁹¹.

Rușii au impus o taxă mărfurilor franceze importate în principate; deși Billecocq a atenționat guvernul francez despre acea încălcare a tratatelor săvârșită de Rusia, Franța nu a luat nicio măsură. Lipsa de reacție a acesteia din urmă s-a manifestat și atunci când Billecocq a informat cabinetul de la Paris despre ocuparea insulelor de la gurile Dunării de către ruși, sau despre manevrele lor „în scopul de a măli gura Sulinei, pentru a închide astfel navigația Dunării, în folosul porturilor lor de la Marea Neagră”⁹². De altfel, și Cochelet semnală, într-un raport adresat lui Broglie, la 18 martie 1835, că factorii responsabili din principate erau îngrijorați de politica Rusiei, de părăsirea Turciei, de aparenta indiferență a Austriei și de incertitudinea Franței și a Angliei. Există, totuși, credința că Franța și Anglia doreau independența principatelor, însă nu întreprindeau nimic în acest sens⁹³. Deși acțiunile în plan extern ale consulului francez fuseseră anihilate, se pare că pe plan intern, acțiunile sale s-au bucurat de un mai mare succes: Xenopol afirma că Billecocq amenința să devină legătura dintre domn și popor⁹⁴.

La 9 septembrie, Billecocq îl informa pe mareșalul Nicolas Jean-de-Dieu Soult, ambasadorul francez de la Constantinopol, despre luarea în

---

⁸⁷ Hurmuzaki 1913, p. 758-760; Tomi 2009, p. 141-142.

⁸⁸ *Istoria românilor* 2003, p. 109.

⁸⁹ Xenopol 1997, p. 194.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 195; Hurmuzaki 1913, p. 393-395, 398-399, 402; Boicu *et alii* 1980, p. 110.

⁹¹ Xenopol 1997, p. 195.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ Hurmuzaki 1913, p. 471-475; Boicu *et alii* 1980, p. 111.

⁹⁴ Xenopol 1997, p. 195.

primire a postului consular francez de la București⁹⁵, în timp ce la 13 septembrie, revenea cu informații despre primirea sa la domn și conversația avută cu acesta⁹⁶. Consulul francez menționa și fondarea la București a unui ziar numit *L'Echo du Danube*, sub direcția unui supus francez venit din Rusia, pe nume Couty. Din păcate, același consul își informa superiorul la 12 octombrie că domnul Couty renunțase deja la ziar⁹⁷. La 21 octombrie, Huber îi scria mareșalului Soult că circulația volumului lui Colson în principate a stârnit mânia consulului rus Wilhelm de Kotzebue, care s-a și plâns domnitorului Mihail Sturdza că Huber tocmai primise de la Paris o cutie întregă cu asemenea broșuri, pe care le-a distribuit prin oraș. Huber recunoștea că într-adevăr a primit un pachet de la Paris, dar nu cu broșuri, ci „cu obiecte pentru soția sa”. El recunoștea că în luna august a primit un colet cu astfel de cărțițe, dar a dăruit numai una domnului Mihail Sturdza și că restul se aflau sub cheie, la consulat⁹⁸.

Despre complotul lui Ioniță Popovici din Moldova din anul 1839, se regăsesc câteva mențiuni la Jean-Alexandre Vaillant. De altfel, în jurul mișcării s-a făcut puțină publicitate, chiar și în circularele departamentelor, care aveau caracter secret, referirile fiind destul de vagi. Vaillant consemna că obiectivul complotului lui Ioniță Popovici, pe care el îl numea în mod greșit Vasile, era de a masacra toți boierii din Moldova. Consulul francez susținea la 26 aprilie 1839 că printre boieri circulau tot felul de versiuni cu privire la obiectivele complotului: pe lângă versiunea lui Vaillant, se mai zvonea și că vreo cinzeci de indivizi care vagabondau doreau să dea foc orașului, iar în timpul panicii și dezordinilor, să jefuiască casele locuitorilor⁹⁹.

La 14 noiembrie 1839, Billecocq îi scria lui Soult despre „solidaritatea pe terenul situației politice” a moldovenilor și a muntenilor; totodată, el remarca îngrijorarea pe care a produs-o în Moldova reprimarea acțiunii naționale condusă de Ion Cămpineanu¹⁰⁰. Tot în noiembrie 1839, Duclos constata că, în ciuda „tuturor eforturilor care se fac din exterior, pentru a o reține din urmă, Moldova este antrenată în această mișcare rapidă care duce toate popoarele către mai bine”¹⁰¹.

În perioada supusă investigației, consuli sau voiajori francezi, precum Cochelet, Saint-Marc Girardin, Mimaut, Duclos, Fanny de la Rochefoucauld, Chateaugiron, Huber, Bois le Comte, Colson sau Billecocq au intrat în contact cu realitățile din spațiul românesc. Au remarcat tensiunile din sfera politică,

⁹⁵ Hurmuzaki 1913, p. 749.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 751.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 753, 755.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 755-756.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 742-743; Vaillant 1844, p. 401-401; Platon 2000, p. 86, 103, 109.

¹⁰⁰ Hurmuzaki 1913, p. 758-759; Zub 2003, p. 11.

¹⁰¹ Hurmuzaki 1913, p. 1005-1009; Boicu, Platon 1997, p. 29.

corupția care domnea în justiție și în administrație, venalitatea, practica cumpărării posturilor. De asemenea, alogeni francezi au observat poziția dificilă a domnitorilor de la Iași sau București, cauzată, printre altele, și de plângerile și memoriile boierilor adresate curților de la Constantinopol și Sankt Petersburg, dar și ascendentul Rusiei în zonă, de abuzurile și amestecul constant al consulilor ruși în chestiunile interne ale principatelor. Toate acele ingerințe erau extrem de dăunătoare administrației, justiției, dezvoltării celor două provincii extracarpatice, în mod paradoxal, foarte bogate. În ciuda acelor neajunsuri, observatorii francezi au surprins apropierea de civilizația occidentală, transformarea societății românești și alinierea ei la curentul general european. Acea stare de lucruri se datora luminilor care pătrundeau dinspre Apus și tinerilor educați în spiritul lor. Era necesară, în viziunea lor, contrabalansarea amestecului rusesc și instituirea unui protectorat al Franței și Angliei asupra principatelor. Cele două provincii ar fi putut deveni un veritabil bastion împotriva Rusiei. De altfel, ideea independenței, condiționată de sprijinul francez și englez, năzuințele de unitate, obstacolele în calea acelor deziderate apar menționate în repetate rânduri în scrierile oaspeților francezi. Alteori, este vehiculată ideea unirii sub un prinț străin. Saint-Marc Girardin, spre exemplu, ca de altfel, și alți conaționali de-ai săi, se arăta optimist cu privire la soarta viitoare a principatelor. Nici „epopeea” lui Ion Câmpineanu, existența mai multor partide boierești, atotputernicia Rusiei și dezbinarea care domnea în societatea românească, activitatea partidei naționale nu au scăpat atenției observatorilor străini; pagini importante din scrierile lui Félix Colson sunt dedicate acestor chestiuni. Alteori, numărul sudiților francezi, dificultatea posturilor consulare din principate reprezintă subiectele rapoartelor oficialilor francezi acreditați la București sau Iași.

Abrevieri bibliografice

- Balan 2006 – Dinu Balan, *Național, naționalism, xenofobie și antisemitism în societatea românească modernă (1831-1866)*, Iași, 2006.
- Bardy 1992 – Gilles M. P. A. Bardy, *Fanny de la Rochefoucauld dans la Moldavie de Mihail Sturdza, en Bessarabie et en Bucovine. Impressions inédites d'une comtesse*, în RESEE, XXX, 1992, 3-4, p. 319-329.
- Bardy 1999 – Gilles M. P. A. Bardy, *Une affaire criminelle dans la Valachie de 1839: Nicolas Faustin Ducasse, premier ressortissant français devenu meurtrier d'un Valaque (d'après des documents inédits)*, în RRH, XXXVIII, 1999, 1-4, p. 259-276.
- Bădărău 1996-1997 – Gabriel Bădărău, *Europa apuseană ca model politic (sfârșitul sec. al XVIII-lea - începutul sec. al XIX-lea)*, în Ion Agrigoroaiei, Gheorghe Cliveti (coord.), *Național și social în istoria românilor. Profesorului Gheorghe Platon la a 70-a aniversare / ASUAIC, XLII-XLIII, supliment, 1996-1997*, p. 201-221.

- Berindei 1959 – Dan Berindei, *Dezvoltarea urbanistică și edilitară a orașului București în perioada regulamentară și în anii Unirii (1831-1862)*, în *Studii*, XII, 1959, 5, p. 133-156.
- Berindei 1978 – Dan Berindei, *Evoluție și revoluție în istoria modernă a României*, în *RI*, 31, 1978, 8, p. 1409-1417.
- Berindei 1991 – Dan Berindei, *La France et le processus de constitution de la Roumanie moderne*, în *RREI*, XXV, 1991, 5-6 (115-116), p. 382-390.
- Bezviconi 2004 – Gheorghe Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, București, 2004.
- Bocșan 2003 – Nicolae Bocșan, *Hotel Lambert și românii (1830-1865)*, în Nicolae Bocșan, Ovidiu Ghitta, Doru Radosav (coord.), *Tentația istoriei. În memoria profesorului Pompiliu Teodor*, Cluj-Napoca, 2003, p. 177-202.
- Bodea 1966 – Cornelia Bodea, *Moments de la lutte révolutionnaire pour l'unité nationale roumaine entre 1835-1848*, în *RRH*, V, 1966, I, p. 7-22.
- Bodea 1967 – Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională 1834-1849*, București, 1967.
- Bodea 1998 – Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol. II, București, 1998.
- Boicu, Platon 1977 – L. Boicu, Gh. Platon, *Spre independență pe calea reafirmării autonomiei și dezvoltării conștiinței de unitate național-politică*, în Dan Berindei, Leonid Boicu, Gheorghe Platon (coord.), *Independența. Lupta milenară a poporului român*, Iași, 1977, p. 19-34.
- Boicu et alii 1980 – L. Boicu, V. Cristian, Gh. Platon (coord.), *România în relațiile internaționale 1699-1939*, Iași, 1980.
- Caragea 2003 – Anton Caragea, *Epoca Renașterii naționale (1750-1878)*, București, 2003.
- Cernovodeanu 1981 – Paul Cernovodeanu, *Importanța rapoartelor consulare engleze pentru istoria Principatelor Române în perioada regulamentară (1835-1848)*, în *RI*, 34, 1981, 6, p. 1097-1110.
- Cernovodeanu 1998 – Paul Cernovodeanu, *Implicațiile de ordin politic ale activității și falimentului casei de comerț „Bell & Anderson” din București (1834-1836)*, în *SMIM*, XII, 1998, p. 3-20.
- Ciobanu 1980 – Veniamin Ciobanu, *Relațiile politice româno-polone între 1699 și 1848*, București, 1980.
- Ciupală 2009 – Alin Ciupală, *Istoria modernă a românilor. Organizarea statului și a sistemului instituțional*, București, 2009.
- Ciurea 1969 – D. Ciurea, *Relațiile Moldovei cu puterile europene între anii 1834-1849*, în *AILAI*, 6, 1969, p. 177-184.
- Colson 1839 – Félix Colson, *De l'état présent et de l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie*, Paris, 1839.
- Cornea 1995 – Paul Cornea, *Semnele vremii*, București, 1995.
- Djuvara 1999 – Neagu Djuvara, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*, București, 1999.
- Durandin 1998 – Catherine Durandin, *Istoria românilor*, Iași, 1998.
- Duzinchevici 1973 – Gh. Duzinchevici, *Quelques aspects des relations roumano-polonaises au XIX-e siècle (Interprétations, corrections, compléments)*, în *RRH*, XII, 1973, 4, p. 731-755.

- Ghica 1967 – I. Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri*, București, 1967.
- Greco 1982 – Victor V. Greco, *Unitatea și independența națională în gândirea revoluționarilor români din secolul trecut*, în *RI*, 35, 1982, 12, p. 1277-1297.
- Hurmuzaki 1913 – Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XVII, *Corespondență diplomatică și rapoarte consulare franceze (1825-1846)*, București, 1913.
- Ionescu 1974 – Matei Ionescu, *Revoluția europeană și revoluția română. De la „tânăra Europă” până la anul revoluționar 1848*, în N. Adăniloiaie, Dan Berindei (coord.), *Revoluția de la 1848 în Țările Române. Culegere de studii*, București, 1974, p. 9-34.
- Iordache 1996 – Anastasie Iordache, *Principatele Române în epoca modernă. I. Domniile pământene și ocupația rusească 1821-1831*, București, 1996.
- Iordăchescu 2003 – Lăcrămioara Iordăchescu, *Statutul reprezentanțelor diplomatice franceze în Principate (1798-1859)*, în Alexandru Zub, Dumitru Ivănescu (coord.), *Franța. Model cultural și politic*, Iași, 2003, p. 195-213.
- Iorga 1924 – N. Iorga, *La pénétration des idées de l'Occident dans le Sud-Est de l'Europe aux XVII-e et XVIII-e siècle*, în *RHSEE*, I, 1924, 4-6, p. 102-138.
- Isar 1978 – Nicolae Isar, *Ideile social-politice ale lui Scarlat Vîrnav – fondatorul Bibliotecii Române din Paris (1846)*, în *RI*, 31, 1978, 8, p. 1433-1442.
- Isar 1979 – N. Isar, *Saint-Marc Girardin și contribuția sa la lupta de eliberare națională a românilor*, în *RI*, 32, 1979, 1, p. 111-128.
- Isar 2004 – Nicolae Isar, *Principatele Române de la 1821 la 1848. Sub semnul renașterii naționale (sinteză și culegere de texte)*, București, 2004.
- Istoria românilor* 2003 – *Istoria românilor*, vol. VII, tom 1, *Constituirea României moderne (1821-1878)*, 2003.
- Lapedatu 1936 – Alex. Lapedatu, *Abolirea protectoratului rusesc în Țările Române (1834-1858)*, în *AIIN*, VI, 1936, p. 401-420.
- Mărieș-Agapi 1969 – S. Mărieș-Agapi, *Supușii străini din orașul Iași după cataografia din anul 1838*, în *AIIAI*, 6, 1969, p. 185-201.
- Matei 1992 – Vasile Matei, *Unele aspecte ale revoluției de la 1848 din Țările Române reflectate în documente poloneze*, în *RArbiv.*, 1, 1992, p. 72-76.
- Muntean 2005 – Ovidiu Muntean, *Imaginea românilor în Franța la mijlocul secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 2005.
- Oncescu 2007 – Iulian Oncescu, *România în politica orientală a Franței (1866-1878)*, Târgoviște, 2007.
- Panaitescu 1924 – P. P. Panaitescu, *Planurile lui Ioan Câmpineanu pentru unitatea națională a românilor. Legăturile lui cu emigrația polonă*, în *AIIN*, III, 1924, p. 63-106.
- Platon 1987 – Gh. Platon, *Les Principautés Roumaines dans les relations internationales à l'époque du Règlement Organique (1830-1853)*, în *AIIAI*, XXIV, 1987, p. 27-45.
- Platon 1998 – Gh. Platon, *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. II, Iași, 1998.
- Platon 2000 – Gh. Platon, *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. III, Iași, 2000.

- Platon 2005 – Gh. Platon, *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. V, Iași, 2005.
- Stan 1984 – Apostol Stan, *Proiecte de constituire a unui stat național român în contextul echilibrului politic al Europei de Sud-Est (1829-1848)*, în *Unirea Principatelor și puterile europene*, București, 1984, p. 9-29.
- Tomi 2009 – Raluca Tomi, *Un izvor inedit despre istoria românilor: Jurnalul lui Adolphe Etienne Billecocq*, în *SMIM*, XXII, 2009, p. 141-163.
- Turliuc 2002 – Cătălin Turliuc, *Etnicitate și naționalitate la 1848*, în Dumitru Vitcu, Dumitru Ivănescu, Cătălin Turliuc, *Modernizare și construcție națională în România. Rolul factorului alogen, 1832-1918*, Iași, 2002, p. 49-56.
- Vaillant 1844 – Jean-Alexandre Vaillant, *La Roumanie, ou Histoire, Langue, Littérature, Orographie, Statistique des peuples de la langue d'or: Ardialiens, Valaques et Moldaves résumés sous le nom de Romans*, vol. III, Paris, 1844.
- Vărzaru 1984 – Simona Vărzaru, *Călători străini din secolul al XIX-lea*, București, 1984.
- Vlăduț 1973 – Constantin Vlăduț, *Ion Câmpineanu – précurseur de l'Etat roumain unitaire (1798-1863)*, în *RRH*, XII, 4, 1973, p. 763-783.
- Xenopol 1997 – A. D. Xenopol, *Războaiele dintre ruși și turci și înrăurirea lor asupra Țărilor Române*, București, 1997.
- Zub 2003 – Alexandru Zub, *Modelul francez și avatarurile centralismului statal*, în Alexandru Zub, Dumitru Ivănescu (ed.), *Franța. Model cultural și politic*, Iași, 2003, p. 9-17.

LISTA ABREVIERILOR DE PERIODICE

AA	– American Antiquity. Society of American Archaeology. Washington DC.
AAMT	– Advances in Archaeological Method and Theory. Elsevier, Amsterdam.
AAAnthrop.	– American Anthropologist. American Anthropology Association. Arlington.
ACSS	– Ancient Civilizations from Scythia to Siberia. Leiden.
ActaMN	– Acta Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
AEE	– American Economic Review. American Economic Association. Pittsburgh.
AHC	– Art History & Criticism / Meno Istoriija ir kritika. Vytautas Magnus University. Kaunas (Lithuania).
AIIAI/AIIX	– Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași). Iași.
AIM	– Arheologicheskie issledovaniya v Moldavii. Chișinău.
AJP	– American Journal of Philology. University of Pennsylvania. Philadelphia.
AM	– Ancient Mesoamerica. Cambridge University Press. Cambridge.
AMJ	– The Academy of Management Journal. Academy of Management. New York.
AHR	– The American Historical Review. The American Historical Association. Washington DC.
AIIN	– Anuarul Institutului de Istorie Națională. Universitatea din Cluj.
Am. Anthropol.	– American Anthropologist. Wiley. Hoboken (New Jersey).
Angustia	– Angustia. Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
Antiquity	– Cambridge University Press. Cambridge (UK).
AÖG	– Archiv für österreichische Geschichte. Viena.
Apulum	– Apulum. Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii. Alba Iulia.
ARES	– Annual Review of Ecology and Systematics. Palo Alto.
Arhitectura	– Arhitectura. Uniunea Arhitecților din România. București.
ArhMed	– Arheologia medievală. Muzeul Banatului Montan. Reșița.
ArhMold	– Arheologia Moldovei. Institutul de Arheologie. Iași.

Lista abrevierilor de periodice

- Arkheologicheskie vesti** – Arkheologicheskie vesti. Institut istorii material’noj kul’tury Rossijskoj akademii nauk. Moscova.
- Arkheologiya** – Arkheologiya. Natsional’na akademiya nauk Ukraini. Institut Arkheologii. Kiev.
- ASGE** – Arkheologicheskiy sbornik Gosudarstvennogo Ermitazha. Ermitazh. Sankt-Petersburg.
- ASUAIC** – Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași”. Istorie.
- AUASH** – Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
- AVSL** – Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde, Sibiu
- BASP** – Basic and Applied Social Psychology. Taylor & Francis.
- BHAUT** – Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis, Universitatea de Vest. Timișoara.
- BP** – Biology & Philosophy. Springer. Zurich.
- București** – București – Materiale de istorie și muzeografie. Muzeul Municipiului București.
- Byzantion** – Byzantion. Revue Internationale des Études Byzantines. Peeters Publishers.
- CA** – Current Anthropology. University of Chicago. Chicago.
- Carpica** – Carpica. Complexul Muzeal „Julian Antonescu” Bacău.
- CHR** – Comparative Humanities Review. Bucknell University.
- CICSA** – Centrul de Istorie Comparată a Societăților Antice, buletin trimestrial al Universității din București, Facultatea de Istorie. București.
- Civilization** – Publishers Enterprises Group. Hamrun (Malta).
- CMC** – Consumption Markets & Culture. Taylor & Francis.
- Corviniana** – Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Muzeul Castelului Corvineștilor. Hunedoara.
- CMAS** – Conservation and Management of Archaeological Sites. Taylor & Francis. Abingdon-on-Thames (UK).
- Dacia** – Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I (1924)-XII (1948). Nouvelle série: Revue d’archéologie et d’histoire ancienne. București.
- DH** – Diplomatic History. Society for Historians of American Foreign Relations (SHAFR). Oxford.
- EJST** – European Journal of Social Theory. SAGE Publications.
- Empiria** – Empiria. Universidad Nacional de Educación a Distancia. Madrid.
- EMúz** – Erdélyi Múzeum. Erdélyi Múzeum az Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár (Cluj), 1, 1874-1948, 1991 și urm.
- EphNap** – Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca.

Eurasia Antiqua	– Eurasia Antiqua. Deutsche Archäologisches Institut, Eurasien-Abteilung. Berlin.
Facilities	– Facilities. Emerald. Bingley (UK).
HA	– Human Affairs. The Slovak Academy of Sciences Bratislava.
Heritage	– Heritage. MDPI AG in Switzerland.
HI	– Habitat International. Elsevier. Amsterdam (The Netherlands).
Historia	– Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte. Steiner. Stuttgart.
HS	– Heritage & Society. Taylor & Francis. Abingdon-on-Thames (UK).
HSD	– Heritage and Sustainable Development. Research and Development Academy. Ilijaš.
IRSPSD	– International Review for Spatial Planning and Sustainable Development. Spatial Planning and Sustainable Development. Kanazawa City, Ishikawa, Japan.
ISPRS	– ISPRS – International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences. International Society for Photogrammetry and Remote Sensing.
Istros	– Istros. Buletinul Muzeului Brăilei "Carol I". Brăila.
Îndrumător bisericesc	– Îndrumător bisericesc. Mitropolia Ardealului. Sibiu.
JAA	– Journal of Anthropological Archaeology. Elsevier. Amsterdam.
JAC	– Journal of Architectural Conservation. Taylor & Francis. Abingdon-on-Thames (UK).
JAHA	– Journal of Ancient History and Archaeology. Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Universitatea Tehnică. Cluj-Napoca.
JAMT	– Journal of Archaeological Method and Theory. New York.
JAR	– Journal of Archaeological Research. Springer. Zurich.
JCWS	– Journal of Cold War Studies. Harvard Project on Cold War Studies. Cambridge.
JEE	– Journal of Evolutionary Economics. Springer. Zurich.
JP	– The Journal of Philosophy. Elsevier. Amsterdam.
KSIA	– Kratkie soobshcheniya Instituta arkheologii AN SSSR. Moskva.
LAA	– Latin American Antiquity. Society of American Archaeology. Washington DC.
Materials	– Materials. MDPI AG in Switzerland.
MH	– Melita Historica. Malta Historical Society. Floriana.
MMJ	– University of Malta Medical School. Msida (Malta).

Lista abrevierilor de periodice

Monumente istorice	– Monumente istorice – Studii și lucrări de restaurare. Direcția Monumentelor Istorice. București.
MTT	– Magyar Történelmi Tár. Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága. Budapesta.
NAV	– Nizhnevolzhskij arkheologicheskij vestnik. Volgogradskij gosudarstvennyj universitet. Volgograd.
PAV	– Peterburgskij arkheologicheskij vestnik. Sankt Peterburg.
Plural	– Plural. Revista Departamentului de Istorie și Geografie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”. Chișinău.
PNAS	– Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. Washington DC.
ProCIPA	– Proceedings of CIPA. Comité International de la Photogrammétrie Architecturale.
ProSPIE	– Proceedings of SPIE - The International Society for Optical Engineering. International Society for Optics and Photonics. Washington DC.
PS	– Philosophy of Science. Cambridge University Press, Cambridge.
RA	– Rossijskaya Arkheologiya. Institut arkheologii Rossijskoj akademii nauk. Moscova.
RArhiv.	– Revista Arhivelor. Arhivele Naționale ale României. București.
REA	– Research in Economic Anthropology. Society for Economic Anthropology. Washington DC.
Representations	– University of California Press. Berkeley (California).
RESEE	– Revue des Études Sud-Est Européennes. Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române. București.
RHSEE/RESEE	– Revue historique du sud-est européen. Academia Română. București, Paris (din 1963 Revue des études sud-est européennes).
RI	– Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
Riv.M	– Rives méditerranéennes. Presses universitaires de Provence. Aix-en-Provence.
RREI	– Revue Roumaine d'Études Internationales. Academia Română. București.
RRH	– Revue Roumaine d'Histoire. Academia Română. București.
SA	– Sovetskaya Arheologiya. Institut arkheologii Akademii nauk SSSR. Moscova.
SAI	– Svod Arkheologicheskikh Istochnikov. Moscova.
Sargetia	– Sargetia. Acta Musei Devensis. Muzeul Civilizației Dacice și Romane. Deva.

Science	– Science. American Association for the Advancement of Science. Washington DC.
SJA	– Southwestern Journal of Anthropology. University of Chicago.
SMIM	– Studii și materiale de istorie modernă. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Române. București.
StCl	– Studii clasice. Societatea de Studii Clasice. București.
Stratum plus	– Stratum plus. Arkheologiya i kul'turnaya antropologiya. Vysshaya Antropologicheskaya Shkola. Chișinău.
Studia Litterarum	– Studia Litterarum. Institut Mirovoy literatury imeni A. M. Gor'kogo Rossiyskoy Akademii Nauk. Moscova.
Studii	– Studii. Revistă de istorie (din 1974 Revista de istorie și din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
Sustainability	– Sustainability. MDPI. Basel (Switzerland).
Századok	– Századok. Magyar Történelmi Társulat. Budapesta.
Tabor	– Tabor. Revistă de cultură și spiritualitate românească. Mitropolia Clujului, Albei, Crisanei și Maramuresului. Cluj-Napoca.
TörSze	– Történelmi Szemle. Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet. Budapesta.
Terra Sebus	– Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
Thraco-Dacica	– Thraco-Dacica, serie nouă. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”. București.
VDI	– Vestnik drevnei istorii. Institut vseobshchej istorii Rossijskoj akademii nauk. Moscova.